

HOMO EX MACHINA'DAN HOMO EX LABES'E: POSTMODERNİST BULANIKLIK

Özlem DERİN*

ÖZ

Metnin amacı moderniteyle ortaya çıkan çalışma ve üretme kaygısının değiştirdiği ve mekanikleştirdiği insan algısını eleştirmeye dayanmaktadır. "Deus ex machina"nın müdahaleci ve olayları kontrol altına alan tutumu toplumsal yapılanma ve egemenle birlikte ele alınırken bu durumun insanı "homo ex machina"ya dönüştürerek mekanik ve tek tipçi bir tavra büründürmesi kaçınılmaz görülmektedir. Modernizmin bu tavrı postmodernite ile kırılan ve parçalanmış bir belirsizliğe dönüşürken, tekinsizlik bir dehşet noktasını karşımıza çıkarmaktadır. Bu "homo ex labes"dir, kendi bulanıklığının farkında olan kent ve kent-dışılık noktasında arada kalmış olan ve enfeksiyonlu bireye bir vurgudur. "Homo ex machina" konumundaki kentli persona ve hem bulaşmaya yatkın hem de enfeksiyonlu "homo ex labes" arasındaki tutum farkı incelenecektir. Bir yanda itaatkar, çalışkan, üreten ve kendisi de yeniden üretilebilir bir çark olarak yükselen kentli persona bulunmaktayken; diğer yanda zaten dışlanmış olan bir yabancı durumundaki bulanık pharmakon'un durumu konumlanmaktadır. Mevcut metin bulanıklık, tiksindiricilik, kent ve doğa durumu üzerinden ortaya konan bir tartışma çabasıdır.

Anahtar Kelimeler: Homo ex machina, Homo ex labes, bulanıklık, kentli, enfeksiyon

FROM HOMO EX MACHINA TO HOMO EX LABES: POSTMODERNIST TURBIDITY

ABSTRACT

The purpose of the text is based on criticizing the human perception that has been changed and mechanized by the anxiety of work and production that emerged with modernity. While the interventionist and controlling attitude of the "Deus ex machina" is handled together with the social structuring and the sovereign, this situation will inevitably turn people into a "homo ex machina" and turn them into a mechanistic and uniform attitude. While this attitude of modernism turns into a fragile and fragmented uncertainty with postmodernity, a point of dismay emerges. This is the "homo ex labes", an emphasis on the infected individual who is in between at the point of urban and extra-urbanism, who is aware of his turbidity. The difference in attitude between the urban persona in the position of "Homo ex machina" and "homo ex labes" susceptible both to contamination and infection will be examined. On the one hand, there is the urban persona who is obedient, hardworking, productive, and himself rising as a reproducible wheel; on the other hand, the situation of the fuzzy pharmakon in the case of an outsider who has already been excluded is located. The present text is a discussion effort based on blur, disgust, city, and nature.

Keywords: Homo ex machina, Homo ex labes, turbidity, urbanite, infection

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İİSBF, Sosyoloji Bölümü.

ozlemderin22@gmail.com - oderin@gelisim.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5866-6628

FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)

2021 Bahar, sayı: 31, ss. 301-316

Makalenin geliş tarihi: 21.02.2021

Makalenin kabul tarihi: 06.04.2021

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf>

FLSF (Journal of Philosophy and Social Sciences)

Spring 2021, issue: 31, pp.: 301-316

Submission Date: 21 February 2021

Approval Date: 6 April 2021

ISSN 2618-5784

On yedinci yüzyılda kullanılmaya başlanan modernite kavramıyla birlikte temel savunu düzen anlayışının gelişmesi noktasında meydana gelmiştir. Sanayi ve ekonomi alanlarında ortaya çıkan yeni gelişmeler, ortaçağın izlerinden silkelenen insanlığın üzerinde yeni bir devinim gücü getirmiştir. On dokuzuncu yüzyıla birlikte ise sanayi devriminin yankıları bir anda özgürlük, akıl ve bilim görüşüyle zirveye tırmanmıştır. Özellikle aydınlanma düşüncesinin temellendirdiği insan doğasının birliği anlayışından hareketle katmanlanan düşünsel yapı insanların sınıfsal aygıtlar olarak belirlenmesini ve mekanik temsiller olarak incelenmesini açığa çıkarmıştır. Bu noktada karşımıza çıkan aydınlanmacı görüş insanı insan olmaktan çok "*homo ex machina*" (makineden insan)¹ fikrini ortaya koymuştur. Tipik statik söylemde tanık olduğumuz "*deus ex machina*" (makineden tanrı) genel olarak beklenmedik, ilahi ve birdenbire ortaya çıkan yapıları nitelendirdiğinden modern zamanların "*deus*" düşüncesinin sanayi ve ekonomiye bağlandığını ifade etmek güç olmayacaktır. Bunun yanında "*homo ex machina*" ise düzen içerisinde işleyişi tayin eden çarkları sistematize etmektedir. Burada ortaya çıkan büyük ölçekli bir çatışma alanıdır. Zira modernitenin temel varsayımı insanların kendilerini özgür bir alanda bulduğu ve hatta kendilerini var edebildikleri bir hal içinde olmaya tekabül etmektedir. Ancak modernitenin getirisi beklenenin aksine itaatkar ve uygulamacı bireylerin oluşması noktasında şekillenmiştir. Zira özellikle Fransız Devrimi'yle dillendirilmeye başlanan insan hakları, özgürlük eşitlik gibi kavramlar Aydınlanma düşüncesinin de savunduğu insan doğasının birliği ve rasyonelleşme vurgusuyla güçlenmiştir. Aynı zamanda insanların eşit muameleler görürken, doğa bilimlerindeki kesinliği kabul etmeleri ve bunu hem akıl hem de empirik tavrıla uygulamaları beklenmiştir. Böylece temelde Aydınlanma sarsılmaz ve özgür bir yaşam alanı sunma amacındayken, endüstriyel tavrın getirisi tek tipleşme ve yabancılaşmadan uzağa gidememiştir. Bu açıdan baktığımızda modernitenin getirdiği yabancılaşma² ile birlikte insanların yaşam biçimlerinin yeniden düzenlendiği yeni yapı labirent etkisi yaratmıştır. Böylece kapana kısılmış homo ex machina'ların kaçış noktası bulmaları gerekmiş ve dönemin düşünsel kırılmaları bu yönde kendini göstermiştir.

¹ Kavram "*deus ex machina*" tabirinin dönüştürülmesiyle ortaya konmuştur. Tanrısal uya da ilahi mekanikliğin insanın mekanikleşmesine uygun kılınması amacını taşımaktadır.

² Modernizmle birlikte "işçi emeğiyle dışsal dünyaya, duygusal doğaya ne kadar çok sahip olursa, kendini iki bakımdan da yaşam araçlarından yoksun kılmış olur: ilkin, duygusal dışsal dünyaya gitgide onun kendi emeğine ait bir nesne olmaktan çıkar; sonrada dolaysız anlatımıyla yaşama aracı, fiziksel beslenme aracı olmaktan habire uzaklaşır."(K. Marx, 1844 El Yazmaları, çev. Murat Belge. İstanbul: Birikim, 2014, s. 76) Çünkü ; " İşçi ne kadar çok servet üretse, üretimin gücü ve kapsamı ne kadar artsa, kendisi de o kadar yoksullaşır. Ne kadar çok meta yaratırsa kendisi de bir meta olarak o kadar ucuzlar" (K. Marx, 1844 El Yazmaları, çev. Murat Belge. İstanbul: Birikim, 2014, s. 75)

Modern olmak, bizlere serüven, güç, coşku, gelişme, kendimiz ve dünyayı dönüştürme olanakları vaat eden; bir yandan da sahip olduğumuz ve bildiğimiz her şeyi yok etmekle tehdit eden bir ortamda buluruz kendimizi. Modern ortamlar ve deneyimlerin coğrafi ve etnik, sınıfsal ve ulusal, dinsel ve ideolojik sınırların ötesinde birleştiği söylenebilir. Ama paradoksal bir birlikteliktir bu, bölünmüşlüğün birlikteliğidir: Bizleri sürekli parçalanma ve yenilenmenin, mücadele ve çelişkinin, belirsizlik ve acının girdabına sürükler.³

Yabancılaşan ve belirsizlik içine düşen homo ex machina kentsel kaotikliğin eseridir. Sanayileşen ve statikleşen kent insanı onun mekanik yapısını yansıtan bir organizma haline gelmektedir. Ancak bu tutum işlevselliğin ötesine geçemediğinden yalnızca üreten ve çalışan insanın önem kazandığı bir yapı haline gelmiştir. Kente yerleşmekle birlikte köy yaşamı ile kent gereklilikleri arasında sıkışıp kalan homo ex machina'nın konumu mekanik bağlamda keskinleşmiştir.

Modernizm, kente ve kent yaşamına övgüdür; bir anlamda kent yaşantısının kutsanmasıdır. Modernizm için kent, insanın çevresini ve toplumsal ilişkilerini biçimleyebilme, örgütleyebilme gücünün ifadesidir. Bunun için kent, modernizm projesinin, aydınlanma rüyasının temel nesnesidir. Modernistlerin kente bakışları hep işlevsel olmuş ve modernist reformcular her zaman kenti kendi idealleri doğrultusunda, ihtiyaçlarına göre biçimleyebilecekleri bir mekan olarak görmüşlerdir.⁴

Kentin idealize edilen mekanı Platoncu bir idealizmin⁵ yansıması gibidir. Ancak burada derin bir fark görülmektedir. Platon ideaları mükemmelleştirirken onları gündelik olandan ve materyalist yapıdan ayrı tutmaktadır. Diğer yandan modernite mekanikliği ve üretimi kutsallaştırmakta,

³ M. Berman. *Katı Olan Herşey Buharlaşıyor*, çev. Ümit Altuğ – Bülent Peker, İletişim, İstanbul, 2001, s. 27.

⁴ O. Işık, *Modernizm Kenti/Postmodernizm Kenti*. *Birikim Dergisi*, 53, 1993, s. 30.

⁵ Platon'a göre idealar "eidos/idea; dış görünüş, kurgu ya da yasa" (Platon, *Menon*, (Erdem Üstüne), çev. Adnan Cemgil, *Diyaloglar*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2012, 72c) "gerçek varlığa sahip (entity), ezeli ve ebedi" (Platon, *Phaidon*, Çev. Hamdi Ragıp Atademir, *Sosyal Yayınlar*, İstanbul, 2001, 78bcd, 79e), şekilsiz, mekânsız, zamansız, değişmez" (Platon, *Sofist*, çev. Cenap Karakaya, *Sosyal Yayınlar*, İstanbul, 2000, 248a.) formlardır.

ilerlemenin esas koşulu haline getirmektedir. Tam da bu nedenle tersine Platonculuk olarak ele alabileceğimiz modernite, ideal olanı maddi ve gündelik olana bağlasa bile burada yine bir yanılısma söz konusudur. Platon'a göre gündelik olan sanılara ve inançlara tekabül etmektedir. Bu açıdan incelediğimizde modernitenin sahte bir tatmin durumu yarattığı gözden kaçmamaktadır. Özellikle rekabet, hırs ve daha fazlasını isteme gibi formlara uzanan kapitalistik düşünce canavarvari bir yutak oluşturmaktadır. Bu yutak kendi içinde oluşan girdapla insanları mekanikleştirmektedir. Mekanikleşme ve modernitenin ayrı düşünülmemesinin ve bunların kapitalistik tüketim olgusundan ayrı olarak ele alınamamasının en temel sebebi fabrikalaşma ve insanların sistematik bir çalışma hayatına sürüklenmesidir. Özellikle kırdan kente göç olgusuyla ortaya çıkan yeni yerleşim ve kentli olabilme baskısı insanların üretim ilişkilerine daha yoğun katılımını ve bu oranda gelir elde etmelerini temellendirmiştir. Kırsal yaşamda dönemlik olarak uygulanan üretim ve hasat ilişkileri, kent yaşamıyla birlikte sürekli ve kesintisiz üretime kaynaklık etmeye başlamıştır. Aynı zamanda kent yaşamının temellendirdiği "kendini gerçekleştirme" olgusu eğitim ve kariyer düzlemlerinde de derin etkiler meydana getirmiştir. Kent artık üretim, tüketim, statüsel kaygılarla beyaz yakalı çalışana evrilme ve daha çok gelir elde etme düzlemlerinde kendini şekillendirmiştir. Bu ekonomik kaygıların yanı sıra, global düzenin de kendini göstermesi modernitenin yutağında yabancılaşmış olan insanı parçalanmış ve belirsizlikle tehdit edilen yeni bir forma büründürmüştür. Değişen tüketim ilişkileri ve her ürünün maddi bir karşılıkla ulaşılır hale gelmesi iş yaşantısı içerisinde üreten ve doğrudan gelirini tüketime yönlendiren insan yersiz yurtsuz bir alana yerleştirirken, yalnızlık hissini de temel bir yaşantı olgusuna dönüştürmüştür.

Modernite söz konusu olduğunda köyün toprağına bürünmüş olan ayakta duran çıkarılarak bir eşik atlanmaktadır. Kırsal olanın bulaşmışlığı terkedilerek kent düzeni ve hijyenine giriş yapılmaktadır. Tepeden inme bu yapılanma "*deus ex machina*" kültürünü tam anlamıyla yansıtmaktadır. Tanrısal konumdaki kent düzeni her şeyi olması gerektiği yere ve olması gerektiği biçimiyle yerleştirmekten sorumludur. İşleyiş bozulmamalıdır. Süreç, çalışma ve üretim kutsallaştırılmaktadır ve bunun dışında kalan her durum ceza ya da dışlanma getirmektedir. Homojen olan bu toplumsal yapı gündelik olanın düzlemi içerisinde farklı kabullere ve anlayışlara açık olsa da, gündelik anlamda üretim ve çalışma kriterine tabidir. Bu bakımdan hatları belirgindir. Zira, "Homojen toplumun yargısına göre, her insan ürettiği ile ölçülür; başka bir deyişle, kendisi için bir varlık olmayı durdurur: bir fonksiyondan daha fazlası değildir, (onu kendisinden başka bir varlık haline getiren) ortak üretimin ölçülebilir sınırları içine yerleştirilmiştir."⁶ Kendisi için varlık olma durumu "ex

⁶ G. Bataille, *Encyclopedia Acephalica*. Atlas Press, London, 1995, s. 21.

machina" halinden çıkmayı gerektirmektedir. Kendini keşfetmeye ve var etmeye yarayan bu süreç gündelik yaşantı düzleminde materyalist bir yapılanma içerisinde kaybolmaktadır. Çitlerin çevrilmesi ile başlayan yerleşik yaşam ve hakların devri söz konusu olduğunda iktidar mekanizmasının kontrolcülüğünün makineleştirdiği insan bu devri yalnızca devlete değil, bütün otoriter yapılanmalara yapmaktadır. "İnsanlık tarihi çalışma ve yasaklamayla başlar. Çalışma ölümü şiddet olarak açığa çıkarır ve şiddetin reddi çalışma davranışında gösterilir. Bu ret bizi bireysel olarak ani bir tatmine götürür ve şiddetin her yardım istemini kınar."⁷ Adem'in Aden bahçesini işlemeye başlamasından öngörülen çalışma ve üretme tavrı, tanrısal bir çabayı sergilemektedir. Bu tanrısal çaba gündelik yaşamda kapitalistik üretimle bu kez materyalist ve ekonomik bir çabaya dayanmaya başlamaktadır. Böylelikle Aden bahçesinden kırsal yaşama uzanan toprak işleyiciliği ve toprağın bulaşıklığı moderniteyle birlikte istenmeyen bir artık haline gelmektedir. Nasıl ki gündelik yaşamda gösterilmesi uygun görülmeyen davranışlar fazlalık olarak algılanıp, bunları uygulayanlar toplumdaki dışlanarak artık konumuna gelmekteyse sanayileşmeyle birlikte kırsal olanın ötekileştirildiği fark edilmektedir. Ardından kente yerleşen insanın içerisine düştüğü kaotik düzlem ve çarpıklıkla birlikte kent içerisindeki hatların belirginleşmesi kaçınılmaz hale gelmektedir.

305

"Şehirlerde her zaman işlevsel, kültürel ve konum bölünmeleri görülür, fakat günümüzde bölgeler arasında farklılıklar büyümekte, bölgeler arasında hatlar -duvarlar- sertleşmektedir. Duvarlar, (gerçek veya sembolik olarak) insanı herhangi bir diğerinin duyması, tanışması ve görmesinden korur; onları diğerlerinden tecrit eder ve diğerlerini dışarıda bırakır"⁸

Bu nedenle kentlerde ben ve öteki ayrımı derin bir şekilde görülmektedir. Bauman akışkan modernite çağını ve bunun üzerinden kentleşmeyi de temellendirebileceğimiz düzlemi belirsizlik, güvensizlik ve güvencesizlik üzerinden ele almaktadır. Akışkan modernite tüketimin ve ürünün değersizleştirilmesinin gösterimidir. İlişkiler de benzer şekilde anlık ve değersizdir. "Akışkan bir modern yaşamda ilişkiler, en yaygın müphemlikten tezahürdür".⁹ Bauman ilişkide olunan öteki'yi bir yabancı olarak ele almaktadır ve o uzak olandır. Temelde yabancı "dost ve düşman"¹⁰ olarak ayrılmaktadır. Yabancı ve bilinmez olan modernite boyunca ortadan kaldırılması ya da yok

⁷ G. Bataille, *The Unfinished System of Nonknowledge*, trans. Michelle Kendall – Stuart Kendall. University of Minnesota Press, 2001, s. 237.

⁸ R. Marcuse & P. Kepmen, *Global Cities*, Massachusetts: Blackwell, 2000, s. 250.

⁹ Z. Bauman, *Akışkan Aşk*, çev. I. Ergüden, Versus, İstanbul, 2012, s. 9

¹⁰ Z. Bauman. *Modernlik ve Müphemlik*, çev: İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003, s. 76.

sayılması gerekene vurgu yapmaktadır. Diğer yandan postmodernite bir kırılma olarak ortaya çıktığında artık kişi için ötekiler, diğerleri sürekli yabancılar olarak kalmaktadırlar. Bu nedenle bireysellik beslenmektedir. Hem görünmez duvarlar olması hem de bireyciliğin önemli bir başarı kriteri olarak görülmesi bunu arttırmaktadır. Özellikle daha çok çalışmak ve daha çok üretmek üzerine geliştirilen materyalist değerler ve tüketim yapılanması düşünüldüğünde rekabet ve arzunun ne denli güdülendiği gözden kaçmayacaktır. "Öte yandan çalışma, kısıtlanmış ve ket vurulmuş arzudur, geciktirilmiş ve ertelenmiş bir yitimidir; başka bir deyişle çalışma şeyi şekillendirir ve ona form verir."¹¹ Bu nedenle hayatın herhangi bir evresinde, kentsel ve sosyal düzeyde bir kırılma olması kaçınılmaz hale gelmektedir. Bastırılmış olanın açığa çıkması ve kendiliğini ortaya koyması büyük bir yıkım işareti olarak kentli bireyin başının üstünde sallanmaktadır.

Gelişmişlik ve ilerlemecilik mottosuyla ve bunu akılla destekleme ilkesiyle ortaya çıkan modernitenin esaslı yapısı yalnızlaşma ve yabancılaşmayı keskin biçimde temellendirmiştir. Kentin gelişmişliği ve imkânlarının fazlalığı kişiyi kendini bulabilme yoluna itmekte ya da kendi benzerlerini aramaya yönlendirmektedir. Modernizmle birlikte, "yeni kent, merkezini yitirmiş, geniş çevre yollarıyla bölgeler arası hareketliliğin mekânı olmuştur. Fakat bu hareketliliğe rağmen, kentte birbirinden kopuk, birbirine yabancı alanlar artmaktadır. Bu yabancılaşma sonucunda insanlar kendi içlerine kapalı yeni cemaat türleri oluşturmuşlardır. Yaşanan toplumsal parçalanma, kentte güven ve emniyeti yok etmektedir."¹² Kısaca kent aslında kayır bireylerin kendi evlerini aradıkları bir yaşantı doğurmayı başarmıştır. Kentin ilkesi insan ya da insanın kendiliği değildir. Onun üretimi, kırdaki bulaşmışlıktan ya da kendini gerçekleştirmeden yoksundur. Burada hijyenik bir armoni söz konusudur. Düzeni bozacak herhangi bir davranış ise şiddetle ve dışlamayla yok edilmeye mahkûm hale gelmektedir. Kentin düzeni ve yasası "*machina*" üretmeye yatkındır. Bu bakımdan çeşitlilik ya da farklılaşma uygun görülmemektedir. Diken'in söylemiyle, "Kentsel yaşamımızı, farklı kimliklerin bulunmadığı, bulunsa da nötrleştirilebileceği sosyo-kültürel 'getto'larda yani bize benzeyenlerin arasında ve kendimizi 'evde' hissettiğimiz mekânlarda düzen ve güven arayarak sürdürüyor gibiyiz"¹³ Peki gerçekten kendimizi "evde" hissedebiliyor muyuz? Ya da kendimizi hissedebiliyor muyuz? Kendiliğin ne olduğu, kime ait olduğu kent söyleminin ve "öteki" kentlilerin neresinde duruyor? Özellikle yabancıların müphemlikle ve sınır durumuyla belirlenmesi noktasında modernite yorumu yabancı olanın, öteki olanın istenmezliği ve perspektife katılmaması halinde kendi temsilini şekillendirmektedir.

¹¹ Hegel, *The Phenomenology of Mind*, trans. J. B. Baillie, Blackmask, 2001, s. 238.

¹² S. Su, *Postmodern Dönem Semptomları*, Birikim Dergisi, 74, 1995, s. 47.

¹³ B. Diken, Richard Sennett, *Kamusal Yaşam ve Kent*, Birikim Dergisi, 97, 1997, s. 72.

“dışarıdakini yabancı yapan şey, ne ‘içeride’ ne ‘dışarıda’, ne ‘dost’ ne ‘düşman’, ne ‘dahil edilen’ ne ‘dışlanan’ olduğu için yerli bilgiyi özümsemesi imkansız olan yabancıнын uygunsuz var oluşsal yapısıdır. Yabancıнын durumunun bütün temel belirleyicileri yabancıнын yapabileceği şeylerin dışındadır.”¹⁴ Bu anlamda ben ve ötekinin ayrımı derinlikli bir performans farkı sunmakla birlikte, ben’in kendisini tanımlama şekli de önemlidir. Ben gerçekten kentli ve kente ait olan mıdır, yoksa kent sınırlarını ihlal eden bir yabancı mıdır? Burada yabancıнын asimile edilerek benzer kılınması süreci de unutulmamalıdır.

Kent yaşantısının getirdiği nötrleşme ile birlikte gündelik düzeyde görünür olanın yansıması tek tipleştirici bir yaklaşımla açığa çıkmaktadır. Üniform bedenler söz konusu olduğunda şekillenen kentli kavramı sahte bir “ben” duygusuna sahiptir. Zira burada ele alınan “ben” Jungcu bir personadan¹⁵ ibarettir. Jungcu persona kişinin temel düzlemde dışarıya, başkalarına gösterdiği yüzü ya da toplum içerisinde ortaya koyduğu düşünsel ve davranışsal bütünü işaret etmektedir. Bu esasen aktörün ortaya koyduğu harmonik yansımayla eştir. Sahnede kendini kılıktan kılığa sokan ve başkalaşan oyuncu benlik; yaşantı içerisinde dışsal bir konumlama gerektiren her alanda mevcuttur. Kısaca, kentli persona kendiyile baş başa kaldığı mahremiyet anı dışında her an persona maskesini takmaya gereksinim duymaktadır. Böyle bir maskeleye insanın canavarvari yönünü örtmeye yöneliktir. Bu tabiri, yani “canavarvari” söylemini kullanmamızın asıl amacı kişinin kendisini toplum içinde ortaya koyma biçiminin tek tipçi dizgeden ayrılmamak zorunda olmasından kaynaklanmaktadır. Zira herhangi bir karşıt hareket doğrudan egemene ya da egemen görüşe karşı yapılmış bir saldırı olarak algılanabilme durumu taşımaktadır. Kent söz konusu olduğunda, “insanların, armoni, temizlik ve düzene saygı ve bunları takdir yönünde zorlanmaları gerekir. Kendi güdülerini hareket etme özgürlüklerinin budanması gerekir. Kısıtlama acıdır: acıya karşı savunma da kendi acılarını yaratır.”¹⁶

“Kendi güdülerini hareket etme özgürlüğünün budanması”... Belki de Bauman’ın bu söylemi kentli olanı yansıtan en başarılı örneklemelerden biridir. Doğa durumundan çıkan, sonrasında kırsal alandan ayrılmak zorunda bırakılan ve bunları hep “korunma ihtiyacı” söylemi altında yapan beden; kentlilikle birlikte haklarının devrini bütüncül olarak gerçekleştirmiş olandır. Bu aynı zamanda acı vericidir. Çünkü daha önceden güvensizlik ya da yaşamı

¹⁴ Z. Bauman, *Modernlik ve Müphemlik*, çev: İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003, s. 103.

¹⁵ “Persona, bireyin dış dünyaya karşı genel ruhsal davranış biçimidir. “Biraz abartmak pahasına da olsa, personanın insanın gerçekte olduğu şey değil, başkalarının ve kendisinin olduğunu düşündüğü şey olduğu söylenebilir” (C. G. Jung, *Analitik Psikoloji*, çev. Ender Gürol, Payel Yayınları, İstanbul, 2006, s. 39).

¹⁶ Z. Bauman, *Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları*, çev. İ Türkmen, Ayrıntı, İstanbul, 2013, s. 8.

sürdürememe kaygısından kaynaklanan gerilim yerini hakların devri ile gelen suçlanma korkusuna bırakmaktadır. Bu da sürekli bir korku ve acı deneyimiyle kentli personaya eşlik etmektedir. Kentli persona bireysel bilince gönderme yapmaktadır. Böylece aslında bireysel bilinç ya da sosyal bilinç (ki bu toplum içinde uyumlu bir biçimde hayat sürdürmeye yardım etmektedir) bir maskeleye olarak görünmektedir. "Bireysel bilinç, bilinçaltının uçurumlarıyla çepeçevre sarılmıştır. Görünüşte, kendinden emin ve güven vericidir; aslında, kolay kırılır, temeli sallantılı niteliktedir... Ruhsal çalkantılar sonucu, doğamızın bütün parçaları bilinçaltında erir, yıllarca ortaya çıkmaz... kendi kişiliğiyle... çatışma zayıflığa yol açar, o zaman da çevre atağa geçerek bölünme olaylarını hızlandırır."¹⁷ Ancak sürekli bir gerilim halinde olan bireysel bilinç (kentli persona) bunun karşılığında bir bıkkınlık içine girmektedir. Bu bıkkınlığın özünde çalışma ve üretimin sürekli kılınma arzusunun yanı sıra her şeyin maddi unsurlar düzleminde ölçülenmesi de verili düzen içinde açığa çıkmaktadır.

Bıkkınlığın özü, farklılıklar karşısında kayıtsızlaşmadır (...) Bıkkın kimsenin gözünde her şey aynı donuklukta, aynı griliktedir; hiçbir nesne diğerinden daha tercih edilir değildir. Bu ruh hali, bütünüyle içselleştirilmiş para ekonomisinin öznel yansımasıdır. Şeylerin çeşitliliğini eşdeğer kılan para, en korkunç tesviyecidir; çünkü para, her türlü nitel farkı 'fiyatı ne?' sorusuyla ifade eder. Olanca renksizliği ve kayıtsızlığıyla, bütün değerlerin ortak paydası haline gelir: Şeylerin özünü, bireyselliğini, özgül değerini, karşılaştırılmazlığını geri dönüşsüz bir biçimde aşındırır. Her şey, paranın durmak bilmeyen akıntısında, eşit özgül ağırlıkta yüzer. Her şey aynı seviyede durur ve yalnız kapladıkları alanın hacmiyle birbirinden ayrılır."¹⁸

Buna aynı zamanda mecburiyet ve devredilmiş haklar düşüncesi eşlik ettiğinde içinden çıkılmaz bir sınırlılık hali ortaya çıkmaktadır. Sınırlılık hali donukluk halini getirmektedir. Rol yapan insanın gerçek benliğinin takılan maske, giyilen kıyafet ya da senaryo dahilindeki söyle ve hareketlerin ardında donuk kalması gibi; kentli personaya da donuk bakışlar eşlik etmektedir. Donuk bakışların ardındaki "canavarvari" yapılanma düzeni bozmaya ve kendiliğini açığa çıkarmaya işaret etmektedir. Bu halde esas olan mevcut duruma yabancılaşma, roller arasında geçişlilik yaparak belirsizlik yaratma ve bu belirsizliğin istemin kendisine, "kendiliğe" dayanmasına kaynaklık etme tehlikesi açığa çıkmaktadır. Bu tehlike aynı zamanda bir özgürlük ve yabancılık

¹⁷ C.G. Jung, *İnsan Ruhuna Yöneliş*, çev. Engin Büyükin. Say, Ankara, 2013, s. 40-58.

¹⁸ G. Simmel, (1903) *Die Grosstädte und das Geistesleben*, Metropol ve Tinsel Hayat, çev. N. Kalaycı, *Modern Kültürde Çatışma, İletişim, İstanbul*, 2003, s. 90-2.

fırsatıdır. Esasen bu bir soyutlanma hali olarak karşımıza çıkmaktadır. Soyutlamanın getirdiği zamansız ve mekânsız anlayış, rutine uygun olarak hareket etme gerekliliğinin yitimine sebep olmaktadır. Bu halde kentli personanın yıkımı gerçekleşmekte ve çatlaklardan dışarı sızan bir kendilik yükselmektedir. Kendi olmak tam anlamıyla tek başına olma becerisinden başka bir şey değildir. İstem kendine yönelmesi ve böylece maskesiz bir varolma halinin salınmasıdır. Kristeva'nın da ortaya koyduğu gibi,

Kendi insanlarından bağlarının kopuk oluşu ile yabancılar kendilerini 'tamamen özgür' hissederler. Ancak bu çeşit bir özgürlüğün tam ve mükemmel adı yalnızlık ya da tek başınalıktır. Bu yararsız ve sınırsız can sıkıntısı ya da azami derecede bir hali hazırlık durumudur. Ötekilerden mahrum bırakılmış, özgürce tek başına yaşama, kasların, kemiklerin ve kanın harap olduğu boşlukta yüzen astronotların durumundan farksızdır. Kendini bağlayıcı her şeyden kurtulmuş, boşluktaki yabancı bir hiçtir ve sahip olduğu hiçbir şey yoktur.¹⁹

Belki de kentli personanın kırılmasını sağlayan şey tam da sahipliğin yok edilmesidir. Moderniteyle birlikte ortaya çıkan sahip olma tutkusunu ve kapitalizmin güdülediği tüketme arzusunun arınma durumuyla birlikte insanın keşfettiği derin bir hiçlik açığa çıkmaktadır. Bu hiçlik durumu Heideggerci bir karanlığı ve sessizliği getirmektedir. "Bu deneyimin 'nesne'si, sonunda, insanın-dünyadaki-varlığının temelsiz (ölümlü) karakterinden başka bir şey değildir, yani varlığımızın yapılandırması temelden yoksundur-nihayetinde, hiçliktir ('rien')."²⁰ Bu bir aradalık durumudur. Heidegger'in Dasein'ına benzer bir halde hiçliğin olanağına uzanmaktadır.²¹ İnsanın kendini keşfi kentli personanın yıkımının yanında *Das Gerede*'den (gürültü, lakırdı)²² sıyrılmayı da getirmektedir. Zira hiçlik insanı dehşete düşüren bir faktör olarak

¹⁹ J. Kristeva, (1988) *Etrangers à nous-mêmes, Strangers to Ourselves*, çev. L. S. Roudiez, Harvester Wheatsheaf, Hemel Hempstead, 1991, s. 12.

²⁰ T. Arppe, *Sorcerer's Apprentices and the 'Will to Figuration': The Ambiguous Heritage of the Collège de Sociologie, Theory, Culture & Society*, 26, 2009, s. 125.

²¹ "Oaradalık, Hakikatin içinde meskun olma demektir; Orasıdır; O yerdir; orada bulunmayı ifade eder; Ara'da açılmıştır; Hiçlik değildir, olanaklı bir Hiç- olmadır; Hiçliğin Olanağıdır; Varlıkla tamamlanır; Varlığın Orası, Oaradası, olarak Hakikat'te sükun eder, zira Görünmenin yeridir; doğum ile ölüm arasındaki Ara'dır." (M. Heidegger, *Metafizığe Giriş*, çev. Mesut Keskin. Avesta, İstanbul, 2015, s. 247-8.)

²² "Hergünkülüğün kendiliği herkeştir. O, kamusal tefsir manzumesi içinde tesis olurken, kendini lakırdı içinde dile getirir... Böylelikle "can verme" bir vukuat düzeyine indirgenir - *Dasein*'a isabet ettiği halde hiç kimseye şahsen ait olmayan. Eğer lakırdıya müphemiyet diye bir şey aitse, ölüm hakkındaki sözler buna verilebilecek en iyi örnek sayılmalıdır" (M. Heidegger, *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan H. Ökten, Agora, İstanbul, 2009, s. 268). Kısaca lakırdı, ya da *Das Gerede* gündelik anlamda ölüm ve yokluk düşüncelerinden kaçışın ve dehşetin üzerini örtmenin yoludur.

görülmektedir. Kentten ayrılma, tüketimden soyutlanma, çalışmanın gerekliliklerini bir kenara atma ve sosyal yaşamın sesini ortadan kaldırmaya yönelik olarak hiçlik, tek başınalık ve kendi-kendine-olma hallerini temellendirmektedir. Kentli persona düşünüldüğünde, kendisinin hiçliğin dehşetinden arınmak adına *Das Gerede*'nin peşi sıra sürüklendiği fark edilmektedir. Böylece kentli persona ölümden, hiçlikten, yok olma düşüncesinden sıyrılma yanılgısı içinde durmaktadır. Diğer yandan hiçlik ve dehşetle yüzleşen yapı Heideggerci *Dasein* olarak değil de bu kez "*homo ex labes*"²³ (bulanıklıktan insan) görülmektedir. Bulanıklık modernitenin düzeniyle postmodern belirsizlik arasında sıkışmış, ancak kentli personasının yıkımını da yaşamış olan kişiyi temsil etmektedir. Postmodernite nasıl kentin tehdidiyse "*homo ex labes*" de kentli personanın tehdidi olarak açığa çıkmaktadır.

Postmodernizm, kenti bir bütün olarak görmemizi sağlayan mantıksal temelleri ortadan kaldırmıştır. Modernizmin kenti, uçaktan görmesine karşılık postmodernizm kenti bir anlamda sokakta yürüyen kentli insanların gözleriyle görmemizi sağlamıştır. Bu kent, her türlü bütünlüğünden koparılmış, parça parça olmuş algılanan bir kenttir. Bu bakış içinde kent, sokakta yürüyen insan gözüyle algılanan parçaların özgülüğü içinde görülür. Üstelik bu parçalar, bir bütünün parçaları değil, kendi başlarına anlamı olan birimlerdir; dolayısıyla da postmodernizm kente bakışında, kent parçalarının birbirine bağlayıcı bir mantık da aramaz.²⁴

Modernizmin bütüncül ve birleşik alanlar yapılanması postmodern kentle birlikte ortadan kalkmaktadır. Parçalanmışlığın içinde bulanık olan insan formu belirsizlik ve dehşet arasındaki sınırdaki yersiz yurtsuzdur. Bu bakımdan aidiyet duygusu ya da bundan kaynaklı olarak itaat ve uyum hali "*homo ex labes*"te rastlanmayan bir tavidir. Çünkü, "Postmodernizm, ister zamandaki süreklilik tarafından olsun ister bir sistemin parçası olma yönünden olsun, her türlü belirlenmenin karşısına çıkarak bir özgürleştirme yolu arıyor. Postmodernizmin söylemi de ilerleme, süreklilik, bütünlük, belirlenme kavramlarıyla değil, süreksizlik, kesiklik, parçalanma, belirlenemezlik

²³ Labes Latince "bulanıklık" anlamında kullanılan bir sıfat olarak tercih edilmiştir. *Deus ex machina*, yani makineden Tanrı deyimi literatürde *homo ex machina* olarak makineden insana evrilmiştir. Yazarın bu noktada ele aldığı tavır sıfatın değiştirilmesi noktasında makineden çıkan (ex) insan terimini bulanıklıktan çıkan insana, bulanıklıktan insana dönüştürme olmuştur. Yazar felsefe eğitimi kapsamında Latince ve Grekçe dersleri almıştır.

²⁴ O. Işık, *Modernizm Kenti/Postmodernizm Kenti*, Birikim Dergisi, 53, 1993, s. 32.

kavramlarıyla kuruluyor.”²⁵ Böylece postmodern “*homo ex labes*”in de kentli persona karşısındaki bulanık tavrı tiksindirici bir hal almaktan geri kalmıyor. Bulanıklık belirsiz olana vurgu yaptığından aslında sınırları tehdit eden yabancılığa nitelendirme yapmaktadır. Yabancı olanın tikdindiriciliği bu kez kendine de yabancı olan insanın içinde hayat bulmaktadır. Bu bakımdan *homo ex labes* hem kentlinin gözünde tiksindirici olandır hem de, kentlinin kendi içindeki yabancılığını keşfetmesinin de görünümü haline gelmektedir.

Tiksindirici olana yaptığımız özel vurgunun temel nedeni bulanıklığın bu türden duygular uyandırmasından kaynaklanmaktadır. Çamurlu bir suyun, kokuşmuş ya da küflü bir yapının temellendirdiği bulanıklık hali uzaklaşma ve üzerini örtme istemini getirmektedir. Kentli persona'nın yaklaşmaktan kaçındığı bu yapılanma ara konumuyla çileden çıkarıcı bir hal almakta ve bu bakımdan *Das Gerede*'ye teslim edilmeye çalışılmaktadır. “Şekil yokluğunun, asimetrinin, uyumsuzluğun, biçimsizliğin ve şeklin bozulmasının (sefil, iğrenç, bayağı, rastlantısal, isteğe bağlı, inceliksiz) tiksincin çeşitli sözcüklerinin (hantal, ölüm ve hiçlik, tüyler ürpertici, anlamsız, hasta eden, suç unsuru olan, hayaletlere özgü, kötü ruhların etkisi altında olan, cadı gibi şeytanca)”²⁶ olanın yansıması haline gelen “*homo ex labes*” maskesini parçalayan ve canavarvari yönünü dışarı kusan kişiyi nitelendirmektedir. O, öteki olanın yabancısıdır. İstenmeyen, anlam verilemeyen ve ona benzemeyen yönlerinin temsilidir. “*Homo ex labes*” tiksindirici ve iğrenç bulunarak, bulanıklığa teslim olan “dışlanmış”ın sembolü haline gelmektedir. Kentli tarafından yabancı bulunan bu yeni form, belirsiz ve bilinmez olması nedeniyle tiksindirici olmakta ve ötekileştirilerek dışlanmaktadır. Postmodern anlayış rasyonelitenin sınırlılığı ve belirliliği karşısında bir tehdit olduğu gibi, *homo ex labes* de modernitenin rasyonelliği ve itaatine kapılan kentli birey karşısında bir tehdittir.

Defedilmişin, dışlanmışın kafasını meşgul eden mekan, asla tek olmadığı gibi türdeş ve tümleştirilebilir de değildir. Bu mekan öncelikle bölünebilir, katlanabilir ve faciamsı bir mekandır. Alanlar, diller, eserler inşacısı olan dışlanmış kişi, kendi evrenini hiç durmadan sınırlandırır ve bu evrenin akışkan sınırları (çünkü bu sınırlar, olmayan nesneyle, iğrençle oluşturulmuştur.) sağlamlığını sürekli tartışma konusu eder ve onu sürekli yeniden başlamaya iter. Yorulmaz bir inşacı olan dışlanmış, aslında yolunu yitirmiş bir kişidir.²⁷

²⁵ Baudrillard, J. , *Baştan Çıkarma Üzerine*, çev. Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı, İstanbul, 1995, s. 51.

²⁶ U. Eco, *Çirkinliğin Tarihi*, çev. Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitap, İstanbul, 2009, s.16

²⁷ J. Kristeva, *Korkunun Güçleri - İğrençlik Üzerine Bir Deneme*, çev. Nilgün Tatal, Ayrıntı, İstanbul, 2009, s. 20-21

Bu kişi aynı zamanda kendi benliğini farklılaştırmış görünmektedir. Esasen gündelik anlamda taktığı maskelerin yitilmesi sonucunda söz konusu “*homo ex labes*” sosyal zeminde bir kopya haline gelmektedir. Kopya olmak, kendinin ikizlerini yaratmak ve bunları insanlardan gizlememek dehşet verici bir tutum olarak görülmektedir. Buradaki ikizlenme ve kopyalar yaratma durumu kendi karakterini farklı yönleriyle kabul etmesi ve bu bakımdan belirlenmiş sınırları aşması noktasında görülmektedir. Kentli birey üniformdur, oysa *homo ex labes* sahnedeki bir aktör gibi yeni rollere bürünmekte ve bu onu bilinmez kılmaktadır. Özellikle gündelik anlamda sınırları ihlal etmek ve ötekiler üzerinde tiksindirici bir bulantı yaratma hali toplumsal olandan atılmanın, dışsallaştırılmanın nedenini teşkil etmektedir. Ancak kentli personasını kurban ederek toplumsal ve sosyal olanın dışına çıkan “*homo ex labes*” kendi bulanıklığını her yere bulaştırmaktadır. Kırsal olanın bulaşıklığı gibi, çamur ve toprağın kentli için katlanılmaz hale gelmesinde olduğu gibi; personasından vazgeçen kişi aynı bulanıklığı tanımakta ve bulaşma riskine gebe olmaktadır. Yani, yeni ve bulanık olan enfeksiyona neden olmaktadır. Bu enfeksiyonun yayılmasıyla birlikte, aynı konuma gelmekten çekinen kentli personaların dehşetini düşünmek zor değildir. Zira ikiz ya da kopyanın ortaya çıkışı, mevcut olan ancak ortaya konmayan gölgenin açığa çıkmasıdır. Böylelikle “*homo ex labes*” ölüm ve ölümlle ilgili olarak ortaya atılan her çarpıcı tehdidin enfeksiyonu haline gelmektedir.

“Kopya hayal bir figürdür ve tıpkı ruh, gölge ya da gölgenin aynadaki görüntüsü gibi özneyi meşgul eder; nazıkçe sürekli komplolar kuran ölüm gibidir. Maddeleşen kopya içkin ölümün ta kendisidir-günümüzde, klonlama sayesinde getirilen görkemli öneri şudur: Klon, ölüm figürünün ta kendisidir, ancak ölümü cazip kılan simgesel yanılısamadan yoksundur.”²⁸

Bu noktaya kadar bir oyuncu ve enfeksiyona neden olan bir bulanıklık olarak ele aldığımız “*homo ex labes*”i tiyatroya bir evrene yerleştirmemiz amaçsız değildir. Bir tarafta kentli persona'nın oyunsuz, statik, hijyenik ve kurallı evreni gündelik anlamda yükselirken; diğer yanda bulanık, bulaşık, enfeksiyona sebebiyet veren, dehşet verici, zamansız ve mekansız aradallığın temsili “*homo ex labes*” kendini göstermektedir. Burada gözümüze çarpan derinlikli bir tehdittir ve bu tehdit kendi gölgesine gebe olan bir tiyatro sahnesinin temsilidir.

Kültür için olduğu gibi tiyatro için de sorun, gölgeleri adlandırmak ve yönetmektir: dilin ve kalıpların içine yerleşmeyen tiyatro, sahte

²⁸ J. Baudrillard, *Baştan Çıkarma Üzerine*, çev. Ayşegül Sönmezay, Ayrıntı, İstanbul, 2005, s. 204-205.

gölgeleri yok eder, ama çevresinde gerçek yaşam gösterisini oluşturan gölgelerin bir başka doğuşuna uygun ortam hazırlar. İnsanın kendisini korkusuzca henüz olmayanın efendisi kılacağı ve olmayanı doğurtacağı tiyatroyla yenilenen yaşamın bir anlamına inanmak gerekir. Ve henüz doğmamış olan pek çok şey doğabilir.²⁹

Oyunvari bir tutum söz konusu olduğunda etrafımızda şekillenen sonsuz seçenekler düzlemi hem kişinin kendi yıkımını getirmekte hem de kültürel ve yaşamsal yapılanmayı yerle bir etmektedir. Artaud'un da dediği gibi insanın kendisinin efendisi konumuna geçtiği ve etrafındaki bütün yeni yapılanmaları kendi tekelinde oluşturduğu bir anın imkansızlığı içinde sıkışmıştır. Bunun imkansız olmasının temel nedeni ise dehşetin yapıp etmeler üzerindeki anlık etkisidir. Kestirilemez ve tekinsiz olan ana tutunan "*homo ex labes*" vahşete tabidir. Vahşet ve yıkıcı şiddet onun kestirilemez ve bulanık olan yönlerinin esaslı temsili haline gelmektedir. Artaud'un da söylediği gibi,

"Vahşet, düşünceme sonradan eklenmiş değildir; önceden de vardı, ama bilincine varmam gerekiyordu. Ben, vahşet sözcüğünü, yaşama iştahı, kozmik sertlik ve amansız gereklilik anlamında, karanlıkları yiyip bitiren yaşam kasırgasının bilinen anlamında, kaçınılmaz gerekliliği yaşamı işleten acı anlamında kullanıyorum; iyi olan şey istenilir, bu bir edimin sonucudur, kötülükse süreklidir."³⁰

Sürekli olan kötülüğün farkına varmak tekinsiz bir aradalığa düşmekle eşdeğerdir. Kentli persona için bu sıkışmışlık, dışarıdan bakıldığında ölümden beter bir tutuma işaret etmektedir. Zira ölüm geldiğinde o kişi için gelmekte ve son bulmaktadır. Ötekiler içinse ölüm üzerine konuşulan bir lakırdı (*Das Gerede*) halini almaktadır. Bu bir kaçış halini almaktadır. Ancak "*homo ex labes*" kaçınılanın karşılığıdır. Bulanık ve ölümcül bir kötülük zamanı temsildir. Bu bakımdan aslında gerçekliğin bir temsili haline gelmektedir. Zira gündelik yaşam ve egemen tutuma itaat eden kentli persona'nın yaşamı değerlendirildiğinde esas gösterinin burada gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Kentli persona temiz ayakkabıları, hijyenik tavrı ve enfeksiyona, ölümcül olan her şeye karşı dehşet duyan tavrıyla üniform bir maskeleye içinde yaşamını sürdürmektedir. Kendiliğine dönmekten oldukça uzak olduğu gibi, kendine yönelecek ya da içindekileri dışarı gösterebilecek her görünüme de şiddetle karşıdır. Her an bunların açığa çıkabilmesi tehlikesiyle korku içinde yaşarken bir taraftan da bunların üzerini örtme oyununu sergilemektedir. Böylelikle

²⁹ A. Artaud, *Tiyatro ve İkizi*, çev. Bahadır Gülmez, YKY, İstanbul, 1993, s. 15.

³⁰ A.g.e., s.90.

oyunun maskelenmiş tavrını korumaktadır. Diğer yandan “*homo ex labes*” ise maskesinin parçalandığı ve yaşamdansa ölümün açığa çıktığı bir alanı sunmaktadır. Dehşet verici ve bulanık olana dönüşürken etrafındakilere de bunu bulaştırmaktan geri durmamaktadır.

Kentli persona yeniden üretilebilir ve tektipçi bir yapıyı göstermektedir. Aynı gündelik yaşamda olumlanan üretim ve çalışma dizgesinde olduğu gibi modernitenin olgusal yapılanmasına tutunan ve onun kontrolcü esaslarını sürdüren yapısı, onu örtük ve kendiliksiz kılmaktadır. “*Machina*” olmayı sürdürmektedir. “*Homo ex machina*” üretilmiş olanı yeniden üretilmiş olan düzleminde şekillendirmektedir. Yeniden üretilmiş olanın kişiliksiz, kendiliksiz ve tek tipçi konumunun korkutuculuğu modern kentli bireyin çalışma düzleminin üretim çarkları kapsamında öğütülmesidir. Böylece itaati esas alan ve kendisine zarar verilmediği sürece hiçbir istem görünümü sergilemeyen kişilikler temellenmektedir. “*Homo ex labes*” postmodern yaşamın getiri olarak açığa çıksa da yine herkes için uygun bir tavır değildir. Yaşamlarını belirlilik, sınırlılık ve egemenlik kapsamında geçirmeyi güvenli bir alan düşüncesiyle birleştiren kentli bireyler enfeksiyon ve bulaşmadan kaçınmanın yollarını aramaktan bitap düşmüştür. Diğer yandan vahşet dolu, bulanık ve bulaşıcı doğa durumu kapsamının ölümle örülmüş yollarından yürüyen “*homo ex labes*” sınırlar arasındaki zamansız ve mekânsız bulanıklığını korumaktadır. Tekinsiz ve kimliksiz, tiksindirici bir enfeksiyon karşısında egemenlik söz konusu olmaktan çıkmaktadır. “*Homo ex labes*” bir *pharmakon* (φάρμακον)³¹ olarak her dönem kendini yenilemektedir. O hem zehir hem de devadır. Hem hoşnutluk verici ve merak uyandırıcı, hem de zehirleyen ve dehşet veren bir bulanıklıktır.

³¹ *Pharmakon* ölümü buyur eder ve barındırır. Kadavraya iyi bir görüntü sağlar, onu maskeler ve makyajlar... Yunanca'da, *pharmakon* resim anlamına da gelir; doğal renk değil, yapay boya; şeylerin rengini taklit eden kimyasal boya anlamına gelir... Bu “*pharmakon*”, bu “ilaç”, aynı anda hem deva hem zehir olabilen bu iksir, daha o anda tüm muğlaklığıyla söylemin vücuduna girer... Sperm, su, mürekkep, resim, parfümlü renk: *pharmakon* daima sıvı gibi nüfuz eder, içilir, emilir, içeri girer, içeriye tipin sertliğiyle belirler ve ardından onu istila eder ve ilacı, içkisi, içeceği, iksiri, zehriyle kaplar.” (J. Derrida, Platon'un Eczanesi, çev. Zeynep Direk, Pinhan, İstanbul, 2012, s. 20- 108.)

KAYNAKÇA

- Arppe, T. Sorcerer's Apprentices and the 'Will to Figuration': The Ambiguous Heritage of the Collège de Sociologie, *Theory, Culture & Society*, 2009. 26.
- Artaud, A. *Tiyatro ve İkizi*, (çev. Bahadır Gülmez), İstanbul: YKY. 1993.
- Bataille, G. *Encyclopedia Acephalica*. London: Atlas Press. 1995.
- Bataille, G. *The Unfinished System of Nonknowledge*, (trans. Michelle Kendall – Stuart Kendall). University of Minnesota Press. 2001.
- Baudrillard, J. *Baştan Çıkarma Üzerine*, (çev. Ayşegül Sönmezay). İstanbul: Ayrıntı. 2005.
- Bauman, Z. *Modernlik ve Müphemlik*, (çev. İ. Türkmen), İstanbul: Ayrıntı. 2003.
- Bauman, Z. *Akışkan Aşk*, (çev. I. Ergüden), İstanbul: Versus. 2012.
- Bauman, Z. *Postmodernizm ve Hoşnutsuzlukları*, (çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı. 2013.
- Berman, M. All That Is Solid Melts into Air: The Experience of Modernity, *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor: Modernite Deneyimi*, (çev. Ü. Altuğ, B. Peker). İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1983.
- Berman, M. *Katı Olan Her şey Buharlaşıyor*, (çev. Ümit Altuğ – Bülent Peker). İstanbul: İletişim. 2001.
- Derrida, J. *Platon'un Eczanesi*, (çev. Zeynep Direk). İstanbul: Pinhan. 2012.
- Diken, B. Richard Sennett, Kamusal Yaşam ve Kent, *Birikim Dergisi*, 97, 70-78. 1997.
- Eco, U. *Çirkinliğin Tarihi*, (çev. Ali Cevat Akkoyunlu). İstanbul: Doğan Kitap. 2009.
- Hegel. *The Phenomenology of Mind*, (trans. J. B. Baillie), Blackmask, 2001.
- Heidegger, *Sanat Eserinin Kökeni*, (çev. Fatih Tepebaşı), Ankara: De Ki Basım Yayım. 2007.
- Heidegger, M. *Varlık ve Zaman*, (çev. Kaan H. Ökten). İstanbul: Agora. 2008.
- Heidegger, M. *Metafizik Giriş*, (çev. Mesut Keskin). İstanbul: Avesta. 2015.
- Işık, O. *Modernizm Kenti/Postmodernizm Kenti*, *Birikim Dergisi*, 53, 27-34. 1993.
- Jung, C.G. *Analitik Psikoloji*, (çev. Ender Gürol). İstanbul: Payel Yayınları. 2006.
- Jung, C.G. *İnsan Ruhuna Yöneliş*, (çev. Engin Büyükin). Ankara: Say. 2013.
- Kristeva, J. *Étrangers à nous-mêmes, Strangers to Ourselves*, (çev. L. S. Roudiez) (1991) Harvester Wheatsheaf, Hemel Hempstead. 1988.

Homo Ex Machina'dan Homo Ex Labes'e: Postmodernist Bulanıklık
Özlem DERİN

Kristeva, J. *Korkunun Güçleri - İğrençlik Üzerine Bir Deneme*, (çev. Nilgün Tural).

İstanbul: Ayrıntı. 2009.

Marcuse, R. & Kepmen P. *Global Cities*, Massachusetts: Blackwell. 2000.

Marx, K. *1844 El Yazmaları*, (çev. Murat Belge). İstanbul: Birikim. 2014.

Platon, *Sofist*, (çev. Cenan Karakaya). İstanbul: Sosyal. 2000.

Platon, *Phaidon*, (çev. Hamdi Ragıp Atademir). İstanbul: Sosyal. 2001.

Platon, *Menon (Erdem Üstüne)*, (çev. Adnan Cemgil). Diyaloglar. İstanbul: Remzi.
2012.

Simmel, G. *Die Grosstädte und das Geistesleben, Metropol ve Tinsel Hayat*, çev.
N. Kalaycı, (2003), *Modern Kültürde Çatışma*, İstanbul: İletişim, 85-102.
1903.

Su, S. *Postmodern Dönem Semptomları*. Birikim Dergisi, 74, 46-49. 1995.

Tekeli, İ. *Modernite Aşılırken Siyaset*. Ankara: İmge. 1995.